

Piotr Konderak

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-9161-4870

e-mail: piotr.konderak@mail.umcs.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RF.2025.034>

Jacek Paśniczek: między logiką a teorią świadomości

1. Biogram i praca akademicka

Prof. dr hab. Jacek Paśniczek urodził się 30 lipca 1951 w Lwówku. Po ukończeniu studiów matematycznych na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS) w 1974, został zatrudniony na stanowisku asystenta. W 1981 roku obronił rozprawę doktorską *Logika fikcji* przygotowaną pod kierunkiem Leona Koja, w kolejnym roku obejmując stanowisko adiunkta na UMCS. W 1990 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Meinongowska wersja logiki klasycznej. Jej związki z filozofią języka, poznania, bytu i fikcji*. W kolejnym roku objął stanowisko profesora nadzwyczajnego UMCS. Tytuł profesora nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia nadany został 15 kwietnia 1998 roku. Od 2001 roku był zatrudniony jako profesor zwyczajny. Jako emerytowany profesor kontynuuje współpracę naukową z Instytutem Filozofii UMCS.

Jacek Paśniczek swoją karierę naukową związał na ponad 50 lat z UMCS, prowadząc badania o zasięgu międzynarodowym, ale również pełniąc istotne

funkcje dla Uniwersytetu i środowiska filozoficznego w Lublinie. W latach 1991-1995 oraz 2002-2008 - przez cztery kadencje - pełnił funkcję Dziekana Wydziału Filozofii i Socjologii UMCS. Od roku 1998 pełnił funkcję Kierownika Zakładu Logiki i Filozofii Nauki przekształconego w 2019 roku w Katedrę Logiki i Kognitywistyki. Od 2010 roku pełnił funkcję Przewodniczącego Zespołu programowego kierunku kognitywistyka, będąc jednym z twórców tego kierunku na UMCS. Jacek Paśniczek reprezentował Uniwersytet pełniąc szereg funkcji w jednostkach centralnych, kluczowych dla funkcjonowania nauki w Polsce. W latach 2001-2005 był członkiem Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej, w latach 2007-2019 był członkiem Centralnej Komisji do spraw Stopni Naukowych i Tytułu Naukowego (Sekcja Nauk Humanistycznych i Społecznych).

2. Publikacje i inne osiągnięcia

Imponujący dorobek naukowy Jacka Paśniczka obejmuje książki i artykuły poświęcone problematyce logicznej (ze szczególnym uwzględnieniem logik nieklasycznych i logiki filozoficznej), ontologii formalnej, fenomenologii i teorii intencjonalności, filozofii języka i umysłu oraz kognitywistyki.

W dorobku publikacyjnym Jacka Paśniczka znajdują się cztery monografie autorskie, pięć tomów pod jego redakcją oraz 58 artykułów naukowych. Opublikowane monografie:

- *Logika fikcji. Esej o pewnej logice typu meinongowskiego*, Seria RRR, (Lublin: UMCS 1984), ss. 81;
- *Meinongowska wersja logiki klasycznej. Jej związki z filozofią języka, bytu i fikcji*. Seria RRR, (Lublin: UMCS 1988), ss. 239;
- *The Logic of Intentional Objects. A Meinongian Version of Classical Logic*. Synthese Library vol. 269, (Dordrecht: Kluwer 1998), ss. 212;
- *Predykacja. Elementy ontologii formalnej przedmiotów, własności i sytuacji*. (Kraków: Copernicus Center Press, 2014) – monografia nominowana do Nagrody im. Tadeusza Kotarbińskiego.

Paśniczek publikuje wyniki swoich badań w języku polskim i angielskim, zarówno w rodzimych czasopismach (*Studia Filozoficzne*, *Ruch Filozoficzny*, *Filozofia Nauki*, *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*) jak i w renomowanych

czasopismach zagranicznych (*Grazer Philosophische Studien, Logique et Analyse, History and Philosophy of Logic, Logic, Language and Information*).

W ramach badań finansowanych przez Komitet Badań Naukowych Jacek Pańniczek kierował trzema projektami: *Logika przedmiotów intencjonalnych* (1993–1995), *Intencjonalność jako kategoria filozofii umysłu i filozofii języka* (2000–2003), *Przedmioty i własności w logice* (2004–2006).

Praca naukowa Jacka Pańniczka ma wymiar międzynarodowy. Rozwijane przez niego idee logiczne i fenomenologiczne były z jednej strony inspirowane kontaktami i pobytami w czołowych zagranicznych ośrodkach badawczych, z drugiej zaś – same stawały się źródłem inspiracji dla przedstawicieli środowisk naukowych w kraju i za granicą. W ramach tej współpracy Pańniczek odbywał staże naukowe na: University of London (1998), University of Lock Haven, USA (1989), Université de Paris (1993), University of New York at Buffalo (1995-1996) – pobyt realizowany w ramach stypendium Fulbrighta oraz na Uppsala universitet (1999).

Profesor wygłaszał odczyty w kilkudziesięciu ośrodkach akademickich w Europie i obu Amerykach, m.in. na University of Oxford, King's College London, University of California, Università di Trento, Università di Firenze, Université de Paris – Sorbonne, Universität Graz, Universität Salzburg, Universität Wien, PennState University, Universidade de São Paulo czy Universidade de Lisboa.

Wyrazem uznania dla dorobku naukowego Jacka Pańniczka były liczne funkcje powierzane mu w towarzystwach i redakcjach naukowych. Był m.in. członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN, wiceprzewodniczącym Polskiego Towarzystwa Logiki i Filozofii Nauki oraz – jako jeden z dwóch reprezentantów z Polski – członkiem paryskiego Institut Internationale de Philosophie (członkostwo z wyboru). Był też członkiem redakcji czasopism: *Filozofia Nauki, Przegląd Filozoficzny, Principia, Polish Philosophical Review, Logic and Logical Philosophy, Philosophia Communia, Nowa Krytyka, Diametros, Poznań Studies in the Philosophy of the Science and the Humanities*, oraz serii *Polish Analytical Philosophy*.

Wypromował 16 doktorów, większość z nich to dziś pracownicy samodzielni.

3. Główna problematyka badawcza

Pytania odzwierciedlające kluczowe aspekty badań Jacka Paśniczka to m.in.: Czy kwadratowe koło jest kwadratem? Czy jest kołem? Czym się różni kwadratowe koło od złotej góry? Czy Sherlock Holmes był sierotą? Czy był nie-sierotą? Czy Sherlock Holmes jest Europejczykiem? Czy przedmioty śnione są kolorowe, czy też jedynie uświadamiane jako kolorowe? Te i inne pytania wymagają sięgania do różnych obszarów badań: logicznych, ontologicznych czy filozoficznych. Udzielając odpowiedzi na te pytania, Paśniczek czerpie z jednej strony z logiki fikcji, czy – bardziej specyficznie – logiki meinongowskiej, z drugiej strony chętnie sięga on do fenomenologii, w szczególności rozpatrując problem przedmiotów intencjonalnych.

Bogactwo zainteresowań naukowych Jacka Paśniczka i rozległość jego badań sprawiają, że niełatwo oddać pełny obraz jego imponującego dorobku. W swoich pracach podejmuje on m.in.: problemy logiki klasycznej i logik nieklasycznych, ze szczególnym uwzględnieniem logik meinongowskich, inspirowanych teorią przedmiotów Meinonga (1960). W wielu publikacjach przekracza on granice logiki klasycznej dopuszczając sprzeczność i nieistnienie bez utraty formalnej spójności. Paśniczek swoje badania lokuje w obszarze ontologii formalnej, obejmującej ontologię światów możliwych i sytuacji, problematykę struktury przedmiotów i własności czy ontologicznie zorientowanej teorii predykcji. W tym obszarze wskazać można również propozycje formalnych ujęć przedmiotów intencjonalnych. Te ostatnie pozwalają powiązać dociekania formalno-ontologiczne z innym, ważnym obszarem zainteresowań Jacka Paśniczka, a mianowicie fenomenologią. W swoich publikacjach Autor porusza w szczególności kwestię intencjonalności i przedmiotów intencjonalnych, świadomości w jej różnych postaciach, struktury przeżyć czy doświadczeń. Paśniczek sięga do filozofii Husserla, znacznie więcej czerpiąc jednak z koncepcji Brentano czy Ingardena. Jego badania obejmują również filozofię języka, w szczególności problematykę nazw pustych, kwestie deskrypcji odnoszących się do bytów nieistniejących lub sprzecznych, rozróżnienia sensu i odniesienia czy możliwości odzwierciedlenia złożoności znaczenia w języku naturalnym. Rozwijając kolejne logiki, Autor zawsze stawia na czołowym miejscu możliwie adekwatne odwzorowanie struktury i znaczeń języka naturalnego. Podsumowując i nieco upraszczając myśl Profesora,

poszukuje on logicznych i filozoficznych podstaw dla rozważań o bytach nieistniejących, fikcyjnych i sprzecznych.

Wieloletnie badania naukowe Jacka Paśniczka można też scharakteryzować odwołując się do kluczowych pojęć powracających w kolejnych publikacjach. Owe pojęcia-klucze to m.in.:

- przedmioty intencjonalne w ich różnorodności, ich status ontologiczny i sposób reprezentowania w logice;
- światy możliwe i niemożliwe, w szczególności możliwość rozszerzenia klasycznego pojęcia światów możliwych do tzw. światów niestandardowych;
- sprzeczność i niezupełność w kontekście logik nieklasycznych, w szczególności możliwość sensownego orzekania o przedmiotach sprzecznych i światach niemożliwych w systemach logicznych;
- logika nazw i kwantyfikatorów, w szczególności możliwość ich ujednoczenia i kategoryzacji w ramach jednej klasy wyrażań typu kwantyfikatorów uogólnione w celu lepszego odwzorowania struktury języka naturalnego;
- predykcja: rozumiana jako relacja między przedmiotem a własnością, ujmowana zarówno w kontekście logiki klasycznej, jak i w ramach ujęć meinongowskich oraz ontologii formalnej.

Powyższa lista nie wyczerpuje oczywiście bogactwa dorobku. Chcąc nieco dokładniej przedstawić jego badania, poniżej prezentuję główne idee jego filozofii w powiązaniu z najważniejszymi publikacjami.

Dwie pierwsze monografie Paśniczka poświęcone są logice fikcji jako logice typu meinongowskiego (1984) oraz meinongowskiej wersji logiki klasycznej w odniesieniu do filozofii języka, ontologii i fikcji (1988). Jak zauważa Autor monografii, w nurcie filozofii analitycznej rozwijane są alternatywne logiki odnoszące się do nazw pustych, w tym logika meinongowska oraz logika fikcji. Klasyczna ontologia formalna okazuje się niewystarczająca do opisu przedmiotów i światów fikcyjnych, dlatego Paśniczek poszukuje ujęć bogatszych. Takie podejście stanowi ontologia Meinonga, zgodnie z którą przedmioty („M-przedmioty”) konstituowane są przez zespoły własności; przedmioty takie nie muszą istnieć. Autor traktuje koncepcję Meinonga jako punkt wyjścia własnych badań nad logiką fikcji. Inspirując się także pracami Parsonsa (1975), Zalta (1983) czy Castanedy (1979), rozwija własną wersję m-logiki jako narzędzia do formalnej analizy fikcji. Opierając się także na koncepcjach Ingardena (1960), wskazuje, że przedmioty

fikcyjne mogą być niezupełne i sprzeczne, a ich własności mają złożoną strukturę odzwierciedlaną w języku formalnym. W ramach rozwijanej logiki fikcji podejmuje on próbę formalizacji m-światów jako zbiorów światów możliwych, pokazując, że ontologia m-przedmiotów daje się reprezentować w ontologii m-światów. W efekcie, podejście Paśniczka pozwala niesprzecznie ujmować sprzeczne przedmioty oraz modelować ich strukturę semantyczną i logiczną w ramach rozszerzonej logiki. Syntetyczne omówienie logiki fikcji Paśniczka można znaleźć w artykule Jacka Gurczyńskiego (2013).

Trzecia, wydana w języku angielskim, monografia *The Logic of Intentional Objects. A Meinongian Version of Classical Logic* (1998) podejmuje problematykę logiki przedmiotów intencjonalnych. Przedmioty intencjonalne – w szczególności przedmioty nieistniejące – to kolejny, dość szeroki obszar badań Jacka Paśniczka. W swoich pracach podejmuje on próby sformułowania systemu logicznego zdolnego do ujęcia takich przedmiotów. Autor opiera się na klasycznym rozumieniu intencjonalności jako relacji świadomości do przedmiotów – zarówno rzeczywistych, jak i wyobrażonych, abstrakcyjnych czy fikcyjnych. Przedmiotami intencjonalnymi są zatem nie tylko konkretne rzeczy, ale również takie byty jak Sherlock Holmes, Pegaz czy złota góra. Jak argumentuje Paśniczek, klasyczna logika – jako logika istniejących bytów – nie radzi sobie z przedmiotami nieistniejącymi. Dlatego proponuje rozszerzenie logiki o struktury umożliwiające reprezentację bytów nieistniejących, podobnie jak czyni to ontologia Meinonga. Opracowana przez niego logika przedmiotów intencjonalnych, choć zbliżona syntaktycznie do logiki klasycznej, różni się pod względem semantycznym – umożliwia mówienie o przedmiotach nieistniejących i niemożliwych bez popadania w sprzeczność. W swoich badaniach Paśniczek integruje podejścia logiczne, ontologiczne i językowe, tworząc ramy teoretyczne dla dalszych badań nad intencjonalnością, które mają zarówno filozoficzne, jak i praktyczne zastosowania – zwłaszcza w informatyce i kognitywistyce. W szczególności, w artykule *Logika przedmiotów intencjonalnych* (1998), wskazuje na możliwość formalnego modelowania intencjonalności, z wykorzystaniem systemów reprezentacji wiedzy opartych na logice przedmiotów intencjonalnych.

W swojej czwartej, opublikowanej w 2014 roku, monografii pt. *Predykcja. Elementy ontologii formalnej przedmiotów, własności i sytuacji*, Autor formułuje ontologiczną teorię predykcji, traktując predykcję jako fundamentalną relację między dwiema podstawowymi kategoriami rzeczywistości: przedmiotami (indywiduami) a własnościami. Predykcja jest tu rozumiana nie tylko jako przypisywanie własności przedmiotom, ale również jako mechanizm

współdeterminujący ontologiczne statusy tych kategorii. Autor bada, w jaki sposób różne koncepcje predykcji prowadzą do różnych ontologii, ujawniając przy tym metafizyczne założenia zawarte w systemach logicznych.

Autor rozpatruje metody umożliwiające badanie związku między logiką a ontologią – nie tylko na poziomie formalnym, ale też metaontologicznym. Pańniczek analizuje m.in. predykcję w logice klasycznej, systemach wyższych rzędów, a także w inspirowanych koncepcją Meinonga M-logikach, rozszerzając je o ujęcia modalne i intensjonalne. Proponuje również oryginalną koncepcję tzw. kraty meinongowskiej oraz model podwójnej predykcji, odnoszący się do przedmiotów intencjonalnych (np. fikcyjnych), z rozróżnieniem ich własności wewnętrznych i zewnętrznych. Autor przedstawia też formalne ujęcia horyzontu przedmiotu intencjonalnego, struktury własności złożonych oraz relacji między ekstensją a intensją. W rezultacie powstaje gradacja systemów M-logiki, odzwierciedlająca stopniowalność zobowiązań ontologicznych i różne sposoby interpretacji przedmiotów – zarówno realnych, jak i jedynie możliwych czy fikcyjnych. Tym samym czwarta monografia dopełnia rozwijaną przez Pańniczka koncepcję logiki i ontologii formalnej, integrując ją z zagadnieniami predykcji i struktury rzeczywistości.

Niewątpliwie istotnym dla Jacka Pańniczka obszarem badań jest problematyka świadomości, w szczególności ta inspirowana fenomenologią. Problemy poruszane w monografii poświęconej przedmiotom intencjonalnym znajdują swoje rozwinięcie w artykułach poświęconych teorii świadomości (1999) i intencjonalności świadomości śniącej (1995). Z jednej strony Pańniczek pokazuje metodę teoretycznego ujęcia świadomości, z drugiej formułuje oryginalną, formalno-strukturalną koncepcję świadomości, której celem jest uchwycenie istoty subiektywnych przeżyć podmiotu poprzez analizę przedmiotów intencjonalnych. Autor przyjmuje, że świadomość to zawartość treściowa doświadczeń jednostki, a jej badanie wymaga zawieszenia – w duchu redukcji fenomenologicznej – zastanych przekonań o naturze świata, co pozwala skupić się nie na przedmiotach, lecz na doświadczeniu tych przedmiotów.

Rozwijana koncepcja świadomości opiera się na logice obiektów intencjonalnych i analizie relacji między nimi – tzw. relacji transkategorialnej, modelującej ciągłość treści świadomości i powstawanie strumienia świadomości. Koncepcja Pańniczka stanowi istotne z perspektywy teorii świadomości narzędzie: umożliwia formalne ujęcie pojęcia horyzontu, sposobu dania przedmiotów (percepcji, wyobrażenia, wspomnienia), retencji i protencji oraz wyróżnienie intencji pustych i wypełnionych.

Znaczące miejsce w tej koncepcji zajmuje problem samoświadomości. Paśniczek pokazuje, że formalna samozwrotność (np. wyrażenie $iqxA$ – „ja sądzę, że A”) nie wystarcza do pełnego ujęcia podmiotu świadomości. Dlatego Autor sięga po zaawansowane narzędzia, jak nie-dobrze-ufundowana teoria mnogości czy teoria kategorii, by uchwycić zjawisko samoświadomości i pola świadomości. Formalizacja ta nie tylko systematyzuje pojęcia intencjonalności, ale także pozwala wskazać nowe problemy związane z istnieniem i tożsamością „Ja” w ramach ciągłego strumienia aktów świadomości.

Jacek Paśniczek – jako jeden z nielicznych filozofów – podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie o specyfikę świadomości śniącej. Autor podważa intuicyjne utożsamienie świadomości śniącej z intencjonalnością, argumentując, że senne przeżycia mają charakter bierny i nie są aktami skierowanymi ku przedmiotom. Kluczowym elementem rozważań jest brak przestrzeni świadomości – ustrukturalizowanego zespołu treści konstytuującego świat i tożsamość „ja”. Zamiast niej we śnie pojawiają się przemijające mikro-przestrzenie, właściwe każdemu z marzeń sennych. Autor wskazuje, że akty intencjonalne wymagają aktywnego odniesienia podmiotu do świata, co w śnieniu ulega rozmyciu. Charakterystyczne dla snu zjawiska, jak nieciągłość czasowa czy doświadczanie treści jako spostrzeganych, a nie rzeczywiście postrzegane, świadczą o braku form aktowych właściwych świadomości czuwającej. W efekcie świadomość śniąca zbliża się raczej do postaci czystej świadomości (w rozumieniu Husserla) – biernej, niezróżnicowanej, pozbawionej intencjonalnego charakteru. Oba artykuły oddają pewnego rodzaju napięcie i jednocześnie integrację między fenomenologiczną perspektywą a formalizacją logiczną, co jest jednym z najważniejszych i najbardziej nowatorskich aspektów podejścia Paśniczka.

Paśniczek nie wiąże w sposób wyraźny światów śnionych ze światami niestandardowymi, jednak wybrane cechy, które im przypisuje – niespójność, niedomknięcie, brak aktowego odniesienia – czyni je naturalnym kandydatem do reprezentacji w formalizmie n-swiatów. Ta uwaga prowadzi do kolejnego wątku myśli Paśniczka. W artykule *Światy możliwe i inne* (2008) analizuje on rozwój pojęcia światów możliwych w logice i filozofii XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem możliwości jego rozszerzenia na światy niemożliwe i niestandardowe. Punktem wyjścia jest zastosowanie pojęcia światów możliwych w semantyce logiki modalnej (Kripke) i ich wykorzystanie do eksplikacji intensji oraz modelowania znaczeń w języku naturalnym. Paśniczek wskazuje, że klasyczna koncepcja światów możliwych zakłada ich niesprzeczność, zupełność i domknięcie dedukcyjne, co czyni je

niewystarczającymi dla wielu logik nieklasycznych – w szczególności parakonsystentnych i relewantnych – oraz dla modelowania operatorów epistemicznych i semantyki intensjonalnej. Autor rozwija koncepcję światów niestandardowych (tzw. n-światów), które, w przeciwieństwie do światów możliwych, mogą być sprzeczne, niezupełne lub dedukcyjnie niedomknięte, ale zachowują rekurencyjny charakter semantyki. Te światy konstruowane są jako zbiory zbiorów światów możliwych i stanowią formalne rozszerzenie klasycznego modelu. Pańniczek opracowuje logikę n-światów (N-logikę), pokazując jej związki z logikami kwantyfikatorów uogólnionych. Proponowana logika, oparta na ontologicznie strukturalnym ujęciu światów, pozwala na traktowanie operatorów intensjonalnych jako odpowiadających różnym typom n-światów, co z kolei umożliwia precyzyjne modelowanie złożonych treści modalnych i epistemicznych.

Jak zauważyłem powyżej, sprzeczność jest jednym z powracających tematów myśli Pańniczka. Sprzeczność, jak pisze Autor artykułu *Czy sprzeczność może być racjonalna?* (1986) może być rozpatrywana na płaszczyźnie metafizycznej, ontologicznej i epistemologicznej. Autor przygląda się sprzeczności na płaszczyźnie epistemologicznej, tj. rozumianej jako cecha teorii. Rozważa on przypadki, w których akceptacja sprzecznych sądów nie tylko nie prowadzi do absurdu, lecz może być racjonalnie uzasadniona, np. w kontekstach fikcji, przekonań epistemicznych czy dyskursów intencjonalnych. Odwołując się do logik nieklasycznych – zwłaszcza parakonsystentnych – Pańniczek pokazuje, że możliwe jest stworzenie systemu, w którym sprzeczność nie pociąga za sobą dowolnych wniosków. Sprzeczność może być zatem lokalna, kontrolowana i znaczeniotwórcza. Rozważania te wpisują się w szerszy projekt Autora, który rozwija narzędzia formalne do analizy treści nieklasycznych, pokazując, że racjonalność nie musi być tożsama z klasyczną niesprzecznością logiczną. W tym kontekście wydaje się, że kwestią znacznie istotniejszą w badaniach Pańniczka jest zagadnienie przedmiotów sprzecznych (*O przedmiotach sprzecznych*, 1984). Przedmioty takie stanowią wyzwanie dla logiki klasycznej. Wychodząc z założeń ontologii Meinonga, Autor argumentuje, że predykacja – czyli przypisywanie własności – nie musi być uzależniona od istnienia przedmiotu. Możliwe jest mówienie o przedmiotach, które mają sprzeczne własności, bez popadania w paradoksy czy trywializację. Pańniczek odrzuca pogląd, wedle którego wszystkie przedmioty nieistniejące są tożsame z jednym przedmiotem – tym posiadającym wszystkie własności. Kluczową rolę odgrywa tu język i możliwość różnicowania deskrypcji na poziomie ekstensjonalnym. Zaproponowane ujęcie deskrypcji pozwala

formalnie reprezentować przedmioty sprzeczne jako logicznie odrębne byty, zgodnie z naszymi intuicjami semantycznymi i ontologicznymi. Choć argumentacja dotyczy predykatów jednoargumentowych, rozważania nad deskrypcją można rozszerzyć na język z predykatami wieloargumentowymi.

Ograniczeniem logiki klasycznej są możliwości wyrażania treści języka naturalnego. W związku z tym, uzasadnione wydaje się modyfikowanie czy rozszerzanie logiki pierwszego rzędu. W tym kontekście, Paśniczek podejmuje problematykę logiki nazw i kwantyfikatorów, dążąc do ujednoczenia tych wyrażen i opracowania formalnych narzędzi pozwalających lepiej uchwycić odniesienie i predykcję, także wobec przedmiotów fikcyjnych. Autor rekonstruuje relację między nazwami a kwantyfikatorami w klasycznej logice. Wychodząc od obserwacji, że w języku naturalnym oba typy wyrażen pełnią podobne funkcje syntaktyczne (np. jako podmiot zdania), Autor postuluje ich kategoriale ujednoczenie zarówno na poziomie składni, jak i semantyki. Proponowana przez niego L-logika oraz jej uproszczona wersja – M-logika – traktują nazwy i kwantyfikatory jako wyrażenia tej samej kategorii - kategorii kwantyfikatorów uogólnionych - co umożliwi bardziej elastyczne i adekwatne modelowanie struktur języka naturalnego oraz predykcji dotyczącej przedmiotów nieistniejących. W tym kontekście M-logika dostarcza narzędzi formalnych do reprezentowania przedmiotów intencjonalnych oraz wyrażen deskrypcyjnych o złożonej strukturze własnościowej. Tym samym M-logika pozwala na subtelniejsze rozróżnienie sensów i odniesień niż klasyczne systemy logiczne, otwierając nowe perspektywy dla badań nad językiem. System ten stanowi przykład logiki projektowanej nie tylko jako narzędzie formalne, ale też jako środek precyzyjnego opisu zjawisk językowych i ontologicznych.

Powyższe omówienia nie wyczerpują tematyki badań Jacka Paśniczka; Autor podejmuje również szereg innych zagadnień, omówionych poniżej. Artykuł *Próba formalnego opisu zmian znaczenia* (1991) podejmuje zagadnienie semantyki intensjonalnej, charakteryzowanej z wykorzystaniem pojęcia światów możliwych. W artykule *Filozoficzne znaczenie hiperzbiorów* (1994) Autor prezentuje koncepcję hiperzbiorów Petera Aczela (1988), pokazując, że dopuszczenie zbiorów samoodnoszących się umożliwia spójne formalne odwzorowanie autoreferencji, paradoksów czy struktur o nieskończonej złożoności. W artykule *O logice uprawdziwiaczy* (2005) poruszony jest problem tzw. *truthmakers* (uprawdziwiaczy), czyli bytów czyniących zdania prawdziwymi. Paśniczek proponuje formalny system TM, który próbuje pogodzić dwie intuicje: każde zdanie posiada indywidualny uprawdziwiacz,

ale jednocześnie dopuszcza wielouprowadzanie i dedukcyjne własności uprawdziwiaczy. Wreszcie w artykule *Jeszcze trochę hałasu o nic* (2020) Jacek Pańniczek analizuje pojęcie „nic” z perspektywy logicznej i semantycznej. Wskazuje na jego wieloznaczność – jako zaprzeczenie istnienia lub jako nazwa przedmiotu intencjonalnego. Krytycznie odnosząc się do współczesnych koncepcji nicości, proponuje własne rozwiązania, oparte na logice meinongowskiej, przedmiotach aspektualnych i kwantyfikatorach uogólnionych. Nicość ma być traktowana jako przedmiot intencjonalny. W artykule *Leśniewskian Ontology with Many-argument Predication* (2023) Jacek Pańniczek proponuje rozszerzenie ontologii Leśniewskiego – pierwotnie ograniczonej do predykcji jednoargumentowej – o predykcję wieloargumentową.

Łącząc rygor logiczny z wrażliwością na fenomenologiczne aspekty doświadczenia, Jacek Pańniczek tworzy wielowymiarowy i spójny projekt filozoficzny o znaczeniu interdyscyplinarnym.

5. Stanowisko filozoficzne

Jacek Pańniczek kontynuuje i rozwija tradycje filozofii analitycznej, w szczególności tradycje szkoły lwowsko-warszawskiej. Świadczy o tym zarówno tematyka badań jak i stosowane przez niego metody. Formalizacja problemów filozoficznych, logiczna analiza pojęć i ich rekonstrukcja w ramach teorii logicznych to znaki szczególne jego podejścia. Nie bez znaczenia są w tym kontekście inspiracje: Quine, Parsons, Zalta, Jacqueline, Castaneda, Rapaport, Carnap.

Warto podkreślić rolę badań Jacka Pańniczka w rozwijaniu logiki filozoficznej, w szczególności godne uwagi są oryginalne propozycje nowych systemów logicznych (meinongowskich, intencjonalnych, modalnych, niestandardowych), w tym autorskich systemów (M-logika, N-logika), umożliwiających ujęcie znaczeń w kontekście utworów literackich czy treści świadomości. Analizy przedmiotów intencjonalnych i światów (nie)możliwych – stanowią oryginalny wkład w logikę i ontologię formalną.

Badania Pańniczka wnoszą również istotny wkład w rozwój fenomenologicznego ujęcia świadomości – zwłaszcza poprzez analizy struktury intencjonalności, specyfiki wybranych przedmiotów intencjonalnych oraz pola i horyzontu świadomości. Wyraźnie dostrzegalne są tu inspiracje

dociekaniem Ingardena. Na szczególne podkreślenie zasługuje oryginalna propozycja reinterpretacji wybranych pojęć fenomenologicznych w języku logiki. W tym kontekście, Paśniczek podejmuje ambitną próbę zbliżenia dwóch często przeciwstawianych sobie tradycji filozoficznych – analitycznej i fenomenologicznej.

Wyniki dociekań Jacka Paśniczka wykraczają poza obszar tradycyjnie rozumianej logiki i filozofii. Logika fikcji, analiza dzieł literackich, uwagi na temat światów możliwych, mogą interesować językoznawców i teoretyków literatury. Propozycje dotyczące systemów reprezentacji wiedzy czy modelowania intencjonalności to przyczynek do badań nad sztuczną inteligencją. Analizy świadomości nawiązują do badań w zakresie kognitywistyki i psychologii poznawczej i mogą inspirować badaczy z tych obszarów. Jego publikacje sięgają w sposób istotny do matematycznej aparatury.

Bogactwo badań naukowych Jacka Paśniczka znajduje odzwierciedlenie w tematycznej różnorodności prac jego uczniów – od zagadnień formalno-matematycznych (Marcin Wolski), przez dociekania w zakresie filozofii języka (Andrzej Nowakowski, Jacek Gurczyński), filozofii umysłu ze szczególnym uwzględnieniem problematyki świadomości (Robert Poczobut, Andrzej Nowakowski, Piotr Konderak, Barbara Tomczyk), aż po filozofię kognitywistyki i samą kognitywistykę.

Podsumowując, Jacek Paśniczek zaproponował oryginalny, wielowątkowy projekt filozoficzny, łączący metody logiki z ustaleniami m.in. fenomenologii i filozofii języka. Jego prace tworzą spójny i nowatorski system pozwalający badać granice sensu, odniesienia i istnienia – od kwadratowego koła, przez Sherlocka Holmesa, po doświadczenia senne. Znaczenie jego prac wykracza poza filozofię, inspirując także badaczy kognitywistyki, informatyki i teorii języka.

Dorobek Jacka Paśniczka w zakresie logiki, filozofii języka i fenomenologii współtworzy tożsamość lubelskiego środowiska filozoficznego i stanowi znak rozpoznawczy filozofii uprawianej na UMCS.

Bibliografia

- Castaneda Hector Neri. 1979. „Fiction and reality; their fundamental connections”. *Poetics* 8: 31–62.
- Gurczyński Jacek. 2013. „Przedmiotowe logiki fikcji. Część IV: logika fikcji J. Pańniczka”. *Diametros* 36: 81–97.
- Ingarden Roman. 1960. *O dziele literackim. Badania z pogranicza ontologii, teorii języka i filozofii literatury*. Przeł. M. Turowicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Meinong Alexius. 1960. „The Theory of Objects”. W: *Realism and the Background of Phenomenology*, red. Roderick Chisholm, 76–117. Glencoe: The Free Press.
- Parsons Terrence. 1975. „A Meinongian Analysis of Fictional Objects”. *Grazer Philosophische Studien* 1: 73–86.
- Pańniczek Jacek. 1986. „Czy sprzeczność może być racjonalna?”. W: *Czy sprzeczność może być racjonalna?*, red. Kazimierz Jodkowski, 193–208. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pańniczek Jacek. 1995. „Czy świadomość śniąca jest intencjonalna?”. *Annales UMCS Sectio I XX*: 55–66.
- Pańniczek Jacek. 1995. „Filozoficzne znaczenie hiperzbiorów”. W: *Filozofia/Logika: Filozofia logiczna 1994*, red. Jerzy Perzanowski, Andrzej Pietruszczak i Cezary Gorzka, 49–65. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Pańniczek Jacek. 2020. „Jeszcze trochę hałasu o nic. Pewna logiczna analiza nicości”. *Filozofia Nauki* 28: 25–38.
- Pańniczek Jacek. 1998. *The Logic of Intentional Objects. A Meinongian Version of Classical Logic*. Synthese Library vol. 269. Dordrecht: Kluwer.
- Pańniczek Jacek. 1984. *Logika fikcji. Esej o pewnej logice typu meinongowskiego*, Seria RRR. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pańniczek Jacek. 1998. „Logika przedmiotów intencjonalnych”. *Annales UMCS Sectio I XXIII*: 201–207.
- Pańniczek Jacek. 1988. *Meinongowska wersja logiki klasycznej. Jej związki z filozofią języka, bytu i fikcji*. Seria RRR. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Pańniczek Jacek. 2005. „O logice uprawdziwiaczy”. *Filozofia Nauki* 2: 103–111.
- Pańniczek Jacek. 1984. „O przedmiotach sprzecznych”. *Studia Filozoficzne* 7: 51–57.
- Pańniczek Jacek. 1999. „O teorii świadomości”. *Anthropos* 1: 121–132.

- Pańniczek Jacek. 2014. *Predykacja. Elementy ontologii formalnej przedmiotów, własności i sytuacji*. Kraków: Copernicus Center Press.
- Pańniczek Jacek. 1991. „Próba formalnego opisu zmian znaczenia”. W: *Prace z pragmatyki, semantyki i metodologii semiotyki*, red. Jerzy Pelc, 91–105. Wrocław: Ossolineum.
- Pańniczek Jacek. 2008. „Światy możliwe i inne”. *Przegląd Filozoficzny* 17: 17–28.
- Zalta Edward N. 1983. *Abstract Objects: An Introduction to Axiomatic Metaphysics*. Dordrecht: Reidel.

Streszczenie

Artykuł prezentuje sylwetkę profesora Jacka Pańniczka – logika i filozofa prowadzącego swoje badania w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kontynuatora tradycji szkoły lwowsko-warszawskiej. Prezentacji drogi akademickiej Jacka Pańniczka towarzyszy refleksja nad jego dorobkiem naukowym obejmującym przede wszystkim logikę fikcji, filozofię języka i fenomenologię. Przedstawienie jego postaci stanowi okazję do ukazania wkładu lubelskiej i polskiej myśli logicznej i filozoficznej w rozwój filozofii analitycznej.

Słowa kluczowe: Jacek Pańniczek, ontologia formalna, logika fikcji, logika meinongowska, światy możliwe, przedmioty intencjonalne, fenomenologia, teoria świadomości.

Jacek Pańniczek: Bridging Logic and the Theory of Consciousness

Summary

This paper presents the academic profile of Professor Jacek Pańniczek – a logician and philosopher conducting research at the Institute of Philosophy at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, and a continuator of the Lviv-Warsaw School tradition. The article outlines his academic career, and offers a reflection on his scholarly contributions, particularly in the fields of the logic of fiction, philosophy of language, and phenomenology.

The presentation of Jacek Pańniczek's work also serves as an opportunity to highlight the contribution of Lublin-based and Polish research in logic and philosophy to the development of contemporary analytic philosophy.

Keywords: Jacek Pańniczek, formal ontology, logic of fiction, Meinongian logic, possible worlds, intentional objects, phenomenology, consciousness theory